

TERMENI SACERDOTALI ȘI FUNERARI ÎN VERSIUNEA ROMÂNEASCĂ A ENEIDEI

GABRIELA RADU

Cuvinte-cheie: *traducere, lexem, arhaism, regionalism, funerar*

Traducerea prof. G.I. Tohăneanu a reușit să reconstituie atmosfera originală a operei vergiliene înainte de orice, prin construcție lexicală; așa cum singur mărturisește, autorul traducerii utilizează, în lexicul traducerii sale, termeni vechi românești, cuvinte populare sau regionale. Bogăția virtualităților limbii române a făcut ca traducătorul să poată compensa la nivel fonetic, al structurii gramaticale și, cu precădere, la nivel lexical, pierderile inerente în actul de traducere și să afle soluții “analoge” originalului, în măsură să refacă atmosfera și imaginile existente în textul genuin. Resursele limbii române, valorificate de-a lungul vremii de atâția “truditori” ai cuvântului, au constituit rodnicul material din care măiestria traducătorului a “recreat” opera epică, *Eneida*, material din care am selectat câteva lexeme care, din punct de vedere tematic, se înscriu în sfera termenilor sacerdotali și funerari. În urma examinării acestora a putut fi stabilită o imagine generală a transferului realizat la nivelurile stabilite prin analiză, adică în privința componentelor conținutului ideatic și al celor de natură lingvistică (efecte fonetice, structuri morfo-sintactice, efecte stilistice, elemente de topică etc.).

Astruca

În *Eneida*, sunt descrise, pe larg, obiceiuri de îngropare sau de incinerare a morților, practicate în timpurile arhaice, de diferite neamuri – troieni, etrusci, arcadieni, rutuli etc. Întrucât, în privința

riturilor funerare ale troienilor și ale grecilor, Vergilius a folosit cu certitudine izvorul epopeilor homerice, comentatorii operei vergiliene au dezbătut, în numeroase studii¹, ipoteza cunoașterii/ignorării de către poetul latin a obiceiurilor funerare practicate pe teritoriul italic în vremurile arhaice. Nu se știe sigur dacă acesta cunoștea vechile morminte etrusce situate în apropierea Romei și în acest mod aflase despre obiceiurile nobilului neam etrusc de a-și îngropa morții. Oricum, în poemul vergilian, urmașii etruscilor, rutulii conduși de Turnus și volscii, practicau înhumarea. Principalul termen care desemnează actul înhumării în traducerea românească a profesorului G. I. Tohăneanu este verbul arhaic **a astruca**. În limba latină, verbul *astruere* are înțelesul de “a construi în plus”, “a construi peste”, “a adăuga”. Destul de îndepărtat de sensul verbului latinesc, lexemul moștenit în limba română (< lat. **astruicare*), “a astruca”² înseamnă “a înmormânta”, “a îngropa”.

În primul cânt al epopeii, termenul românesc menționat reprezintă determinarea atributivă a numelui propriu Antenor, – erou troian, care, după ce s-a refugiat pe coastele Adriaticii, în Italia, și a întemeiat cetatea Patavium (Padova) a fost “...**Astrucat** cu grijă, / Acum, tihnit, el odihnește-n pace...” (c. I, v. 456). Lexemul **astrucat**, investit datorită vechimii cu prestigiu stilistic, traduce forma adjectivală latină *compostus* (de la verbul *compono*, *componere*, *composui*, *compositum* “a pune laolaltă”, “a aranja”, “a împăca”), prezentă în versul “nunc placida **compostus** pace quiescit” (c. I, v. 249). Trebuie precizat că și în original elementul participial *compostus* degajă un “suflu” arhaic, datorită formei sincopate (*compostus/compositum*).

Nu întâmplător, un termen din aria semantică a funebrului este întrebuințat de traducător pentru a nota “acțiunea” nopții: Noaptea

¹Catharine Saunders, *Cremation and inhumation in Aeneid*, AJPh 46.4, 1925, p. 352-357.

²astrucă (-c-, -ât), vb. – 1. A acoperi. – 2. A îngropa, a acoperi cu pământ. Lat. **astru(i)cāre*, de la *astruere* (Meyer-Lübke, *ZRPh.*, XXVII, 253; Candrea, *Rom.*, XXXI, 302; Candrea, *Éléments*, 79; Pușcariu 153; Candrea-Dens., 106; REW 748; DAR; Rosetti, I, 163). Nu este probabilă der. propusă de Cihac, din sl. *sūkryti* „a ascunde”. – Der. *astrucămînt*, s.n. (Banat, *pătură*). Sursa: DER.

(*Nox*) era o zeitate infernală, ca atare: “Și Noaptea din ocean se aridică / În umbră deasă **astrucând** pământul” (c. II, v. 477). Confruntând versiunea tâlcuită în românește cu cea originală, “**involvens** umbra magna terram” (c. II, v. 251), se constată că gerunziul **astrucând** constituie echivalarea lingvistică a cuvântului *involvens* (participiu prezent de la *involvere*, *involvere*, *involve*, *involutum* “a rostogoli”, “a înveli”, “a învălui”), termen care în original este lipsit de conotații funebre.

Celebrul fragment latin “...facilis iactura **sepulcri**” (c. II, v. 646), tâlmăcit literal prin “ușoară e pierderea mormântului”, evocă un sentiment neobișnuit pentru un om al timpurilor arhaice, cu atât mai surprinzător cu cât acel om este Anhise, tatăl piosului Enea. În românește, formularea vergiliană este restituită prin modulare, astfel: “...nici că-mi pasă / De n-oi avea de **astrucare** parte.” (c. II, v. 1176). Se remarcă că ambele elemente lexicale, cel original (*sepulcrum* “mormânt”) și cel din traducere, aparțin sferei semantice a funebrului.

O fidelă echivalare a metaforei vergiliene “**involvere** diem nimbi” (c. III, v. 198) poate fi observată confruntând-o cu versiunea românească “**Au astrucat** lumina zilei norii” (c. III, v. 349). Deși surprinde traducerea termenului latin *involvere* (“au învăluit”) prin termenul “specializat”, **au astrucat**, raportarea lui la contextul lingvistic (furtuna pe mare: *nox abstulit caelum* “noaptea fură cerul”, *ignes ingeminant* “cresc fulgerele”, *venti volvunt mare* “vântul burzuluieste marea” etc.) îi motivează prezența. De precizat că în rândurile descrierii furtunii este menționat un singur nume, cel al cârmaciului Palinurus, al cărui tragic sfârșit este “prefațat” în acest pasaj.

“Cadă înainte / De-a-i fi venit sorocul și rămână / **Neastrucat**, în mijlocul arinei” (c. IV, v. 1125) sunt versuri ce corespund fragmentului latin “sed cadat ante diem mediaque **inhumatus** harena” (c. IV, v. 620). Am redat un crâmpei mai extins al tâlmăcirii datorită prezenței numeroaselor elemente lexicale și morfo-sintactice care au contribuit nu doar la echivalarea lingvistică a originalului, ci și la compensarea nuanțelor stilistice existente. Astfel, randamentul evocator al textului redat în românește este sporit prin asocierea

termenilor din stratul lingvistic popular, precum **soroc**, **neastrucat**, **arină**, dar și de valorificarea realizată de autorul traducerii, a “pseudo-imperativelor”³, în fapt, conjunctive lipsite de indicele morfologic **să**: **cadă**, **rămână**. Revenind la lexemul supus observației, se constată că îl traduce pe *inhumatus* (participiu al verbului *inhumare* “a îngropa”; *in* și *humus*, “pământ”), suprapunerea sensului referențial fiind deplină.

Comparând versiunea tălmăcită, “Ale tătânelui Anhise oase / Și rămășițe-**am astrucat...**” (c. V, v. 84), cu cea vergiliană, “ex quo reliquias divinique ossa parentis **condidimus**” (c. V, v. 48), se constată că prima este o izbutită echivalare lingvistică a celei originale; se cuvine totuși menționat că sensul lexemului latin *divini* (de la *divinus* – “divin”, “ceresc”) nu a fost transferat corespunzător prin termenul românesc **tătânelui**, întrucât se pierd aluziile mitologice ale elementului lexical latin: după moarte, Anhise fusese venerat ca semizeu (o traducere literală a termenului ar fi păstrat intactă aluzia). În ceea ce privește transferul noțional al verbului latinesc *condidimus* (de la *condo*, *condere*, *condidi*, *conditum* “a întemeia”, “a vâri”, “a înmormânta”), acesta este realizat prin forma verbală de perfect **am astrucat**, ambele lexeme aparțin ariei semantice a funebrului.

Ultimul vers al cântului al V-lea constituie trista constatare a troianului Enea cu privire la moartea cârmaciului Palinurus în apele Adriaticii. Echivalarea formală a versului vergilian “**nudus** in ignota, Palinure, iacebis harena” (c. V, v. 871) este obținută prin traducerea “...o, Palinurus, / **Neastrucat**, pe țărni străin zăcea-vei” (c. V, v. 1555). Se observă că lexemul **neastrucat** traduce un cuvânt latinesc, nespecializat pentru domeniul funebru: *nudus* înseamnă “gol” și acest sens este transferat în numeroase traduceri⁴. Deși dicționarele nu menționează sensul “lipsit de mormânt”, totuși existența acestuia este confirmată de un crâmpei din *Farsalia* scriitorului latin

³Cf. Tudor Vianu, *Pseudo-imperativul la Eminescu în Studii de stilistică*, EDP, 1968, p. 79-81.

⁴“You must lie naked on some unknown shore” (*The Aeneid*, translated by Robert Fitzgerald, New York: Vintage, 1990, p. 1141).

Lucanus: “O bene **nudi** / Crassorum cineres!”⁵ tradus în engleză prin “Happy the Crassi lying on the waste / **Unburied**” (trad. de Sir Edward Ridley).

Misenus, “răpus de-o moarte cruntă”⁶, este o altă victimă cvasisacrificială după Palinurus. Ca Palinurus, Misenus nu are parte decât de mormântul apelor, așa încât Enea se întreabă: “...Trupul cui, acum, / **Au să-l astruce** ei?...” (c. VI, v. 300-301). Traducătorul restituie cu ajutorul lexemului **a astruca**, sensul formei de gerundiv latin *humandum* (de la verbul *humare* “a îngropa”) din versul “Quem socium exanimem vates quod corpus **humandum**” (c. VI, v. 162). Se cuvine menționată simetria versului latinesc notat mai sus, în care cele două grupuri nominale: *quem socium exanimem* și *quod corpus humandum* încadrează subiectul *vates* (Sibila), aflat în poziție centrală.

Într-un fragment cuprinzând descrierea funeraliilor lui Misenus poate fi aflat încă o dată elementul lexical **a astruca**: “Cu mare grijă oasele le-alege / Și-n chiupul mare de-aramă le **astrucă**” (c. VI, v. 415). În latină, termenul lexical corespunzător, *textit* (de la *tego*, *tegere*, *texi*, *tectum* “a acoperi”, “a ascunde vederii”), nu are sensul specializat în aria ritului funerar ca lexele românească, însă folosirea lui în tălmăcirea românească este adecvată prin raportare la contextul lingvistic și extralingvistic. În urma lecturii versului vergilian “ossaque lecta cado **textit** Corynaeus aëno” (c. VI, v. 228), realizăm că, după incinerarea trupului, rămășițele lui Misenus au fost **astrucate**, ascunse vederii în **chiupul de aramă**.

Comparând versiunile, cea tradusă, “Când am plecat, prietene, din Troia, / Nu te-am putut descoperi, ca trupul / **Să** ți-l **astruc** în țărâna străbună” (c. VI, v. 911), cu cea latină, “...te, amice, nequivi / conspicere et patria decedens **ponere terra**” (c. VI, v. 508), se poate observa că prima, cea românească, reprezintă o echivalare prin explicitare a celei originale. Elementele lexicale absente din textul genuin sunt: **din Troia** și **ca trupul** – informații degajate din

⁵M. Annaeus Lucanus, *Pharsalia*, c. IX, v. 65, (ed. Carolus Hermannus Weise).

⁶Pedepsit pentru orgoliul său de a se lua la întrecere cu zeii. Cel care îl răpune, azvârlindu-l în mare, este zeul Triton.

conținutul cognitiv care ajută la “actualizarea semnificației intenționate de autor”⁷, în cazul de față, poetul roman, Vergiliu. Termenul **să astruc** redă în traducere semnificația expresiei idiomatice *ponere terra* “a îngropa” (lit. “a pune în pământ”), alcătuită din verbul latinesc *ponere* (*pono, ponere, posui, positum* “a pune”, “a așeza”) și forma nominală în ablativ, *terra* (*terra* cu genitivul *terrae* “pământ”)

Din secvența descrierii “îndeletnicirii” umbrelor din Hades, o continuare a celei avute pe pământ, selectăm un scurt crâmpci: “...aceeași grijă / De-a crește zdraveni cai, îi urmărește / Ş-acum când, **astrucați**, ei zac sub glie” (c. VI, v. 1175), versiunea românească constituind echivalarea prin transpoziție a versurilor vergiliene “...quae cura nitentes / Pascere equos; eadem sequitur tellure **repostos**” (c. VI, v. 654). Lexemul **astrucați** este, în tălmăcirea românească, determinarea atributivă a pronumelui personal **ei**; termenul corespunzător, tradus din limba latină, este *repostos*, tot o formă participială de la verbul *repono, reponere, reposui, repositum* “a repune”, “a așeza”. Radnamentul stilistic al formei arhaice **astrucați** echivalează virtuțile stilistice ale termenului verbal *repostos* (forma literară, *repositus*), prezent în text în forma sincopată (arhaică).

În textul ce conține lamentația mamei lui Eurial la vederea capului tăiat al fiului ei, poate fi aflată o aluzie la unul dintre obiceiurile practicate de antici în vederea înmormântării: învelirea leșului într-o **pânzătură**, de obicei țesută și brodată de o rudă foarte apropiată celui decedat; versul “veste **tegens**” (c. IX, v. 488), tălmăcit literal prin “acoperindu-te cu un veșmânt...”, a fost restituit de G. I. Tohăneanu, în limba română, astfel: “Nici nu ți-l **astruc**ai în pânzătura” (c. IX, v. 833). Se observă procedeul transpoziției pentru realizarea traducerii, întrucât sensul participiului prezent *tegens* (de la *tego, tegere, texti, tectum* “a acoperi”) transferat în românește unui verb la un mod personal, (**nu**) **astruc**ai, înzestrat cu coeficient expresiv, nu doar lexico-semantic, ci și gramatical (indicativ perfect simplu), degajă o notă de familiaritate, adecvată circumstanțelor.

⁷Georgiana Lungu-Badea, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, EUV, 2008, p. 70.

Versurile “Prea buna-ți maică n-o să te îngroape / Și mădularele n-o să-ți **astruce** / Acasă, în mormânt...” (c. X, v. 1006) reprezintă traducerea discursului “înfierbântatului Enea” după uciderea lui Tarquitus, “cel zămislit lui Faunus pădurețul / De nimfa Driope”: “...non te optima mater / **Condēt** humi patriove onerabit membra sepulchro” (c. X, v. 557-8). Nimfa Driope este numită de Enea *optima mater*, amintind sintagma homerică *πότνια μήτηρ* (Homer, *Iliada*, XXII, 352), lexemul *optima* constituind un epitet convențional des întâlnit în inscripțiile funerare. Expresia *patrio...sepulchro* (lit. “mormânt familial”) desemnează o realitate tipic romană, nu una homerică, în vreme ce verbul *onerabit* (de la *onerare* “a încărca”, “a acoperi”), poetic în fraza vergiliană, este redat în română cu elementul lexical supus observației.

În același registru al funebrului este alcătuit și demnul discurs dinaintea morții rostit de Mezentiu și adresat dușmanului său, Enea: “Te rog: îngăduie să-mi fie trupul / Cu țărână **astrucat...**” (c. X, v. 1615). Versul românesc reprezintă o fidelă echivalare lingvistică a celui original, “corpus humo patiare **tegi**” (c. X, v. 904), din confruntarea versiunilor rezultând corespondența celor doi termeni, infinitivul *tegi* (de la *tegere* “a acoperi”) și “să fie astrucat”. Nu întâmplător, Mezentius – cel de neam etrusc - insistă ca trupul “să fie cu țărână astrucat”, aluzia la ritul înhumării, practicat de triburile etrusce, fiind extrem de clară.

Frântura de text vergilian, “et sociis dare tempus **humandis** praecipitant curae” (c. XI, v. 2-3) este redată în limba română prin modulare: “E zorit Enea **s-astruce** pe fărtați” (c. XI, v. 3). După lupta descrisă în cântul anterior, cei rămași de ambele părți **zoresc** (*praecipitant*) să împlinescă **cele cuvenite** morților. În versiunea tălmăcită mai sus, expresia **a astruca fărtații** nu se referă la înhumare, ci la îngroparea oaselor după incinerare, ritualul îndeplinit de troieni fiind descris (și) în următoarele versuri: “Pe-ntregul țărni privesc cum ard fărtații / Și cum se mistuie de flăcări rugul” (c. XI, v. 346-347).

Latinii, care practica ritualul înhumării, îi cer lui Enea “Să-ngăduie cu țărână **să-i astruce**” (c. XI, v. 175). Versul vergilian, “ac **tumulo** sineret **succedere** terrae” (c. XI, v. 103), ar putea fi tradus

literal prin “să permită ca trupurile să pătrundă în gruiul de țărână”; ambele versiuni, și cea originală, și cea tălmăcită aduc o cuvenită precizare cu privire la ritual: trupurile erau în acest caz (latinii) acoperite de “țărână”, erau așadar înhumate.

Paos

Dacă am traduce literal propoziția latină **paterasque tenebant** (c. III, v. 355), am obține versiunea **țineau cupele pentru sacrificii**. Confruntând-o cu tălmăcirea lui G. I. Tohăneanu, “La zei închină cuvenitul **paos**” (c. III, v. 638), se poate observa că autorul a realizat versiunea sa printr-o perifrază explicativă care a reținut doar conotațiile caracteristice ale semnificatului. Din versiunea românească am selectat termenul lexical regional cu răspândire în Transilvania, “paos”⁸, moștenit din latinescul **pausum* (“încetare”, “odihnă”, “moarte”, de unde **repausat/răposat**), care, deși nu-și are un corespondent direct în versul original, reprezintă rezultatul efortului traducătorului de a antrena în limba de receptare, lexeme care au capacitatea de a exprima valori arhetipale specifice propriei culturi. Cuvântul menționat a fost expulzat în vocabularul pasiv al limbii române, ca, de-altfel, și expresia frazeologică **a-i mânca cuiva paosul**.

Expresia lexicală **ca paos**, prezentă în traducerea „...răspândește / Vin lămurat, ca **paos**” (c. V, v. 1384), reprezintă un adaos explicativ, fiind lipsită de un corespondent direct în versul latin, “ac vina liquentia fundit” (c. V, v. 776). Pluralul poetic *vina liquentia* este echivalat valoric prin intermediul elementelor lexicale **lămurat** și **paos**.

Juruință

O reușită echivalare lingvistică poate fi constatată în urma confruntării dintre versiunea vergiliană “cui pater intactam dederat

⁸păos, páosuri, s.n. (înv. și reg.) 1. repaos, odihnă; liniște, calm. 2. (fig.) decădere, declin. 3. pomană; ceea ce se dă de pomană; jertfă din vin adusă morților. 4. vin sfințit, untdelemn sau agheasmă cu care preotul stropește mortul, înainte de a-l îngropa. 5. lumânare specială pentru mort, din ceară curată, de lungimea mortului, care arde tot timpul cât acesta stă în casă. 6. cuvântare la o înmormântare. Sursa: DAR.

primisque iugarat **ominibus**” (c. I, v. 345) și cea tălmăcită în limba română: “Fecioară i-o dăduse-al ei părinte, / Cu-ntăia **juruiță**” (c. I, v. 634). Lexemul selectat din versiunea românească, **juruiță**⁹, traduce forma nominală latinească *ominibus* (de la *omen*, cu genitivul *ominis* “prevestire”, “obicei ritual”, “ceremonial”). Sintagma latină *primis ominibus* înseamnă exact “prima luare a auspiciilor”, adică prima căsătorie, căci romanii obișnuiau să consulte prezicerile înainte de căsătorie pentru a afla dacă legătura maritală va fi sau nu norocoasă. Se poate vorbi în acest caz de traducere despre adaptare culturală¹⁰ întrucât traducătorul a înlocuit un concept specific limbii latine (*omen*) printr-un concept/realitate specific(ă) limbii de receptare (“juruiță”).

În toate cazurile în care poate fi constatat lexemul **juruiță**, elementul latin corespunzător este forma nominală *votum* (“făgăduială făcută zeilor”); de pildă, “annua **vota**...exsequer” (c. V, v. 53) a fost tradus în limba română prin “Prin ani și ani... / Eu tot plinire-aș **juruița** dată” (c. V, v. 95). Determinarea atributivă a termenului latin *vota* este adjectivul latinesc *annua* (de la *annuus* “annual”, “în fiecare an”), al cărui sens a fost transferat în limba română, prin transpoziție, locuțiunii substantivale **prin ani și ani**. Notabilă este eficiența stilistică a complinirii temporale menționate și, totodată, coeficientul expresiv al formei regionale de optativ, **a plini**, aflată în tălmăcire în “postura” unui arhaism gramatical (forma inversă de optativ – **plinire-aș**).

Data

Potrivit datinei (*rite*), pentru a onora amintirea tatălui Anhise, Enea aduce ofrande: vin curat, lapte proaspăt, sângele sacru al victimei: “...după cum e data / El în țărână varsă două cupe / De vin curat...” (c. V, v. 137). Versiunea românească constituie echivalarea funcțională a versului vergilian “hic duo **rite** mero libans.../ Fundit

⁹JURUIȚĂ, juruițe s.f. (Înv și reg.) Făgăduială solemnă, jurământ. [Pl. și: juruiți] – Jurui¹ + suf. -iță. Sursa: DEX '98.

¹⁰Cf. G. Lungu-Badea, *Mic dicționar...*, ed. cit., p. 17.

humi...” (c. V, v. 77). Termenul latin *rite* (“după datină”) este talmăcit printr-o expresie idiomatică, **după cum e data**¹¹.

Comând

Arhaism provenit din latina târzie (< lat. **commandare*; *con-* și *mandare* “a încredința”), lexemul **comând**¹² (paralel formației analizabile cu structura infinitivului lung, **comândare** “praznic”) este întrebuițat de traducător o singură dată în varianta tradusă: “Decât să ți-l închin, ucis, pe Dares, / **Comând** mai vrednic îți aduc, o Erix” (c. V, v. 856), echivalare a versului vergilian “Hanc tibi, Eryx meliorem **animam** pro morte Daretis / persolvo” (c. V, v. 483-4). Fragmentul latin s-ar traduce literal prin “Erix, îți dau această creatură mai bună în locul morții lui Dares”. Prin urmare, Entelus, sacrificând un țap (*animam*) în locul lui Dares, pe care era pregătit să-lucidă, săvârșește un ritual de tip expiator, prin substituirea victimei; sensul acestui proces este condensat în expresiile latine *mori pro alio*, *pati pro alio* sau *pro alio discrimen capitis subire*. Din această perspectivă, folosirea lexemului **comând** pentru redarea termenului latin *animam* (“ființă”, “creatură”) constituie o hiponimizare¹³.

Bibliografie selectivă

- Cartford, John C., *A Linguistic Theory of Translation: An Essay on Applied Linguistics*: Oxford University Press, London, 1965.
- Kohn, Ioan, *Virtuțile compensatorii ale limbii române în traducere*, Editura Facla, Timișoara, 1983.
- Schleiermacher, F., D., E., *Hermeneutica*. Traducere, note și studiu introductiv de Nicolae Râmbu, Iași, Polirom, 2001.
- Vergilius Maro, Publius, *Eneida*. Prefață și traducere de G.I. Tohăneanu, note și comentarii de Ioan Leric, Timișoara, Editura Antib, 1994.

¹¹DAT², -Ă, dați, -te, adj., s.f. S.f. (Reg.) Soartă, destin. Cum (sau precum) e data = după cum e obiceiul, datina. – V. da². Sursa: DEX '98.

¹²POMĂNĂ s. 1. v. parastas. 2. (BIS.) praznic, (înv. și reg.) prinos, (reg.) **comând**, comândare. (~ de după înmormântare.) 3. milă, milostivire, (înv. și pop.) milostenie. (Trăiește din ~ altora.) Sursa: Sinonime.

¹³Cf. G. Lungu-Badea, *Mic dicționar...*, ed. cit., p. 79.

Virgil, *Ecloques, Georgics, Aeneid* 1-6, Translated by H. R. Fairclough. Revised by G. P. Goold, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1999.

LEXICAL AND SACERDOTAL TERMS IN A ROMANIAN TRANSLATION OF AENEIS

Abstract

Professor G.I. Tohăneanu's translation of *Aeneid* succeeds in recreating the original ambiance of the Vergilian masterpiece by lexical construction; according to his own testimony, the author uses in his translation old Romanian lexical terms, popular and regional forms: "In order to keep the archaic spirit I was constrained to use very few neologisms and to favor grammatical forms of old Romanian scriptures and even non-literary forms that are characteristic to popular language levels"¹⁴. The richness of the Romanian language has enabled the translator to compensate at the phonetic level of the grammatical structure, and especially at the lexical level, the inevitable losses intrinsic to the translation process, and to find solutions "analogues" to the original text, capable to reproduce the ambiance and the images existent in the genuine text. These resources of the Romanian language that have been exploited over the ages by so many "hard workers" of the written word, have constituted the raw material by which the translator's skill has managed to recreate the epical masterpiece *Aeneid*. From this material, I have selected a few lexemes that thematically belong to funeral and sacerdotal terms. By studying these terms and continuously referring to their Latin correspondents, a general illustration has been established for the transfer that was obtained at various analysis levels, that is conceptually and linguistically (phonetic and stylistic effects, morphological and syntactical structures, the main features of the language).

¹⁴Vergilius Maro, Publius, *Eneida*. Prefață și traducere de G.I. Tohăneanu, note și comentarii de Ioan Leric, Timișoara, Editura Antib, 1994. p. 29.